

Skråmträsk byalag. Ett axplock från byalagets protokoll under åren 1945-2000

Historiskt

Byarnas formella organisation har mycket gamla anor. Hälsingelagen, som gällde på 1300-talet, påbjöd att byarna skulle organiseras i byalag. När Skråmträsk bildade byalag är inte känt men det kan knappast ha skett före mitten av 1500-talet då byn hade 4 bönder. Innan dess fanns det antagligen högst två ”registrerade” bönder. Byalagen hade en viktig uppgift i att sätta upp vilka regler som skulle gälla inom byn, hur den gemensamma marken skulle brukas och hur vägar skulle byggas och underhållas. Fram till laga skifte år 1876 ägdes skogsmarken gemensamt av byalaget. När skogen sedan skiftades ut till de olika bönderna så kvarstod endast mindre samfälligheter. Det gällde då platser som hela byn var beroende av, som vägar, sjöar, kvarnplatser, lertäkter, torvtäkter och sandtäkter. Idag äger samfälligheten fortfarande denna mark och det är ca. 30 ha mark förutom vägar och sjöar.

Från slutet på 1600-talet till långt in på 1800-talet fick byn tillhandahålla mark för Sveriges första permanenta armé, de indelta knektarna. De tre roten som fanns i Skråmträsk, låg i området där bönhuset finns idag. Underhållet av knektarna ålades vissa gårdar där två eller tre gårdar hade ansvar för en knekt.

Spridda noteringar

År 1946 togs beslut om böter på 25 kr för den som plockar lingon före den tidpunkt som bestäms av sysslomännen. (Sysslomännen var valda förtroendemän som ingick tillsammans med byaåldermannen i en slags styrelse.)

Samma år togs beslut om att sätta upp en skylt om ”Biltrafik förbjuden” vid Väståkersvägen, den väg som passerar skolan.

Sand och grus fick tas från allmänningen vid Lidbacken, men först efter överenskommelse med syssloman och att man betalade fastställt pris. Detta gällde dock bara innevånare i Skråmträsk och Orrliden, andra fick inte hämta sand och grus här.

År 1958 uttryckte byalaget ”önskemål om att s.k. tattare inte skulle få hyra inom byn”. Man gjorde också en skrivelse till en bybo där man önskade att denne ”skulle uppsäga inhysta personer.”

Gemensamma byggnader

Byalaget har ägt åtminstone 4 mindre stugor som upplåtits till f.d. knektar eller till mindre bemedlade. Två av dessa stod på samfälligheten vid Lidbacken. Det ena huset fanns kvar 1946 när man tog beslut om att sälja det. Efter ca. 10 år av diskussioner togs 1975 beslut om att sälja den s.k. Evakåken som stod i Västra Skråmträsk och den såldes, och flyttades, året därefter.

År 1946 togs beslut om att sätta nytt tak på likboden. När denna revs, och var den stod är okänt. Året efter togs beslut om att sälja likvagnen som byalaget tydligen ägde.

Vägar

Västeråkersvägen (vägen förbi skolan) har varit ett återkommande diskussionsämne på majstämmorna. Det fanns en särskild vägförening för denna väg eftersom vägförvaltningen inte skötte underhållet. De som inte använde vägen var inte så hågade att stå för underhållet men byalaget har ändå bidragit regelbundet till underhållet. Som exempel så togs år 1945 beslut om att bygga om bron över Noret med ”cementkulvert”. Kostnaden fördelades på delägarna i samfälligheten efter hur stor del av samfälligheten man ägde.

Början på gamla Brännvattnsvägen blockerades av en markägare under några år på 1970-talet. Här drev byalaget en process där såväl kronofogde som fastighetsdomstolen blev inblandad. Man kom till slut fram till en lösning som var acceptabel.

Bönhuset

Fram till år 1957 köpte byalaget varje år in 9 m³ ved till bönhusets uppvärmning. Bönderna fick lämna in anbud på poster om 3m³ eller mer och veden köptes då från den som hade lägsta anbudet. Efter 1957 lämnade byalaget ett kontant bidrag för bönhusets uppvärmning. Det varierade från 300 kr år 1958 (ca. 3500 kr i dagens penningvärde) till 8000 kr år 2000 (motsvarar ca. 9 600 kr).

Bidrag

Förutom bönhuset så har byamännen lämna bidrag till en rad initiativ i byn. Några nedslag i noteringarna om bidrag: Skottpengar på kråkfåglar och rovdjur under många år, studieresa för att utreda byggnation av en gemensam tvättstuga (1950), Skråmträsk sportklubb (1957), ishockeyplan (1965), vägbelysning (1974), badstranden (SMF 1977 och 1998), gratis tomt till Kvarnhallen (1979), vassröjning i sjöarna (1981), Hösvedjans sportklubb (1981), gratis tomt till pensionärsbostäder (1981), Linets trädgård vid bönhuset (1991), hemvändardag (1994), midsommarfest i Kläppen (1994), Kyrkbäcksstugan (1994).

Byalaget har också gett förmånliga lån till vägbelysningsföretaget liksom byaboksprojektet.

När det gäller att gynna fisket i byn har stöd lämnats vid några tillfällen. År 1946 anslogs 60 kr (1200 kr i dagens värde) för att köpa och sätta ut gäddyngel. År 1965 anslogs 100 kr för att sätta ut öringyngel i Finnforsån och år 1997 anslogs 20 000 kr för att gräva ur Kvarnbäcken och plantera in öring, om tillstånd för detta skulle ges.

Byns sjöar

Fisket i byns 5 sjöar var tidigare en viktig näringskälla och fiskevattnen arrangerades ut årsvis till den som betalade bäst. De sammanlagda arrendena uppgick år 1947 till 68 kr 75 öre (1300 kr i dagens värde). Det året betalades mest för Stora Stensträsk, 10 kr. Den sjön har oftast betalats bäst men det har varierat mellan åren. Intäkterna ökade sedan år från år fram till 1965 då intresset verkar ha svalnat men 10 år senare så tog intresset fart igen. Toppåret var 1992 då byalaget fick in 826 kr för fisket, och omräknat till dagens penningvärde så var det samma summa som år 1947. Runt sekelskiftet var intresset återigen lågt och fisket släpptes helt fritt några år in på 2000-talet.

År 1950 togs beslut om att det skulle vara förbjudet att lägga skrot på sjöisarna. (Det sägs att när byns första bil skulle skrotas så ställdes den på isen och den sjönk senare vid islossningen)

År 1952 lämnades ett anslag på 50 kr för att sänka Lilla Stensträsket.

År 1954 togs beslut om att det var fritt att pimpla och att fiska lake, något som tidigare krävt att man arrenderat fiskerätten.

År 1960 nekades en bonde att använda slagkrok vid vinterfiske men 1967 togs beslut om att det skulle vara tillåtet.

År 1973 gav man upp tanken på att rotenonbehandla sjön. (Detta var annars ganska vanligt på den tiden. Man dödade av all fisk med rotenon och planterade sedan in mera önskvärda fiskarter!)

Skörden av vass och fräken runt sjöarna tillhörde bymännen och den såldes på auktion vid majstämmorna fram till och med 1947. Auktionen inbringade då 9 kr totalt vilket ska jämföras med 68 kr för fisket. Efter 1947 skulle strandrättigheterna utarrenderas för 10 år i taget men inga noteringar är gjorda över hur detta förlöpt.

Skogen

När byalaget behövt pengar så har man antigen debiterat ut till delägarna eller så har man avverkat på egen skog. Första noteringen om avverkning är 1953 då man beslutade ansöka om stämpling. På den tiden kunde man inte avverka hur som helst utan tillstånd från Skogsvårdsstyrelsen krävdes. Den gången gällde det att finansiera reparation av bron över Finnforsån, vid Lidbacken. Stämplingen gjordes sedan vid Lidbacken och vid Nyängsheden.

År 1971 anlätades AMS (s.k. beredskapsarbete) för att röja sågplatsen (nuvarande Kvarnhallstomten) och Luddesmyran.

1982 såldes en gallringsstämpling vid Lidbacken och tre år sedan såldes björkstämpling på Degermyran och Sillmyran. Alla dessa stämplingar såldes till bybor som själva utförde avverkningen.

1990 togs det första kalhygget på byns mark, vid Hösvedjan. (I skrivande stund har plantskogen kommit upp i ca. 4 meters höjd och har röjts under sommarn 2016)

Ovanstående noteringar är hämtade från de protokoll som skrivits vid majstämmor och extra stämmor som hållits under perioden 1945 – 2000 men formuleringar och eventuella tolkningar är mina egna, liksom urvalet av noteringar.

Skrämträsk 2016-12-19

Per-Olov Andersson